

OBSAH

PŘEHLED NOVODOBÉHO POLSKÉHO DĚJEPISECTVÍ 5—19

Počátky novodobého polského dějepisectví. — Význam Adama Naruszewicze. — Jeho pokračovatelé. — Zakladatel polského romantického dějepisectví J. Lelewel. — Jeho škola. — Přejed k pozitivismu a kriticismu po r. 1863. — Škola krakovská a její vůdové: Szujski, Kalinka, Bobrzyński. — Činnost historiků lvovských, varšavských a poznaňských. — Rozvoj polského dějepisectví na přelomu 19. a 20. stol. a po světové válce. — Ráz a tendence poválečného polského dějepisectví. — Příspěvky českých historiků k poznání polských dějin. — Cíle přítomné práce. — Její stanovisko k periodisaci polských dějin. — Podstatné rysy polských dějin.

I.

POČÁTKY POLSKÉHO STÁTU A NÁRODA

1. PRVNÍ ZMÍNKY O POLÁCÍCH A POLSKÉM STÁTU (do poč. 11. stol.) 20—32
Předkové národa polského. — Místo jejich pobytu a název. — Úloha kmene Polanů. — Spojení polských kmenů v jeden celek. — První zprávy o polském státu. — Osobnost prvního historického knížete Měška I., — Rozsah jeho státu, středisko země, hospodářské poměry. — Poměr k říši německé, styky s okolními státy a s kurii papežskou. — Jeho nástupce Boleslav Chrabrý, jeho osobnost a dílo
2. POLITICKÝ ÚPADEK (11.—13. stol.) 33—42
Vnitřní rozklad po smrti Boleslava Chrabrého. — Ztráta politické nezávislosti a obnovení závislosti na říši. — Reakce k pohanství. — Kolísání v poměru k říši německé v 11.—12. stol. — Význam seniorátního ustanovení z r. 1138. — Zánik královské hodnosti a roztrhání polského území na řadu polonezávislých a potom úplně samostatných oblastí. — Nebezpečí germanisace. — Ztráty polských území. — Vznik křižáckého panství za podpory polského knížete při ústí Visly.
3. POČÁTKY STAVOVSKÉHO ROZVRSTVENÍ (v 13. stol.) 42—47
Vliv rozbití polského státu na vnitřní poměry. — První stopy stavovství. — První výsady jednotlivců i společenských tříd. — Vlivy německé kolonisace i polské církve na vzrůst společenských rozdílů. — Přesouvání mocenské převahy ve státě na skupiny vyšší světácké i církevní společnosti v 13. stol.
4. NEJSTARŠÍ POLSKÉ KULTURNÍ POMĚRY (11.—13. stol.) 48—53
Opoždění polského kulturního vývoje. — Vlivy české při pokřtění země v nejstarší církevní organizaci. — Povaha nejstarší polské kultury. — Nedostatek domácích zpráv o polských poměrech. — Cena kroniky Gallovy a Kadhubkovy. — Památky v národním polském jazyce.

II.

OBDOBÍ POSTUPNÉ ORGANISACE STAVOVSTVÍ A STAVOV. S K Ý C H P R Á V (2. pol. 13. — poč. 16. stol.)

1. POKUSY O NÁRODNÍ A STÁTNÍ SJEDNOCENÍ (v 2. pol. 13. a poč. 14. stol.) 54—73
 Probuzení národního uvědomění. — Jeho přičiny. — Vůdce národně uvědomělých vrstev arcibiskup Šwinka. — Význam kanonisaace sv. Stanislava. — Překážky kladené v cestu národní jednotě. — Pokusy o nové politické sjednocení. — Zásluhy českých Přemyslovců, zejména Václava II., na tom poli. — Personální unie polských zemí s českými na přelomu 13. a 14. století. — Význam vlády Václava II. v Polsku. — Úloha polského knížete Vladislava Lokýtky. — Jeho význam. — Doba Kazimíra Velkého. — Problém styků česko-polských a slezská otázka v jeho době. — Poměr polsko-krížácký, polsko-uherský a polsko-ruský. — Reorganisaace polského státu v době Kazimírově. — Výsledky jeho prací.

2. ÚPRAVA POLITICKÝCH VZTAHŮ SE SOUSEDY PO VYMĚŘENÍ PJASTOVČŮ

(14.—15. stol.)

73—95

Personální unie s Uhrami. — Vláda uherských Anjouovců v Polsku. — Nechuť polské veřejnosti proti vládě Anjouovce Ludvíka. — Přerušení personální unie polsko-uherské po jeho smrti. — Volba litevského velkoknížete za krále polského. — Vznik unie polsko-litevské r. 1386. — Její povaha. — Pozdější změny prvotní smlouvy. — Uzavření nových uníí: radomské, horodelské, mielnické a lublinské. — Styky polsko-německé, bitva u Grunwaldu, druhá a třetí válka s řádem, válka třináctiletá, toruňský mír r. 1466, získání přístupu k moři, úsilí o revisi toruňského míru. — Vztahy polsko-české, stanovisko Vladislava Jagelly a Vitolda k Čechám, nechuť jejich ke spolku s nimi, její přičiny, vlivy Zb. Olešnického na polskou politiku vůči Čechám, potlačování husitského hnutí na půdě polské, odmítnání další české žádosti o unii s Polskem, úsilí polské politiky o získání Slezska, obrat v polské politice v 2. polovině 15. stol. vlivem českého krále Jiřího z Poděbrad. — Styky polsko-uherské, jejich nepřiznivý ráz v 15. stol. přes sblížovací pokusy Zbyhňeva Olešnického, personální unie polsko-uherské r. 1440—4, rozpory polsko-uherské v 2. pol. 15. stol. za vlády krále Matyáše, soupeřství polsko-uherské na půdě rumunské na sklonku 15. stol.

3. VNITŘNÍ POMĚRY SOCIÁLNÍ A HOSPODÁŘSKÉ (14.—15. stol.)

95—106

Vzrůst stavovského rozvrstvení na poč. 14. stol. — Individuální ráz šlechtických privilegií do 2. pol. 14. stol. — Význam košického privilegia z r. 1374, uděleného pro celek šlechtické vrstvy. — Další vzrůst šlechtických svobod. — Privilegia z l. 1386, 1422, 1433 a 1454. — Vznik sněmků a sněmu. — První sněmy r. 1493 a 1496. — Význam mielnického privilegia z r. 1501 a radomského z r. 1505. — Složení polského sněmu. — Nadvláda šlechty v politice vnitřní i zahraniční nad církví, městy i selskými třídami

4. POMĚRY KULTURNÍ (14.—15. stol.)

106—116

Vzrůst polských styků s cizinou. — Vznik krakovské university. — Její význam v polském duchovním životě. — Povaha polského písemnictví v 14.—15. století. — Vývoj polského dějepiscectví. — Janko z Czarnkova a Jan Długosz. — Nedostatek národní literatury a jeho přičiny. — Zaostalost polského jazyka a pravopisu. — Kulturní vlivy polské v Červené Rusi a na Lítvě.

III.

OBDOBÍ ŠLECHTICKÉ DEMOKRACIE (poč. 16. — 2. pol. 18. stol.)

A) „ZLATÝ VĚK“ POLSKÝCH DĚJIN

1. CHARAKTERISTIKA NOVÉHO OBDOBÍ

119—131

Vítězství šlechtické nadvlády. — Nedostatek protiváhy šlechtického živlu. — Osobnost Zikmunda I., Zikmunda II. Augusta, Jindřicha Valois, Štěpána Bathoryho, Zikmunda III. — Postavení duchovenstva a měšťanstva. — Povaha šlechtických výsad.

2. STÁTNÍ FORMA. POKUSY O VNITŘNÍ REFORMY

132—140

Upevnění státní jednoty. — Lublinská unie s Litvou a její význam. — Unie západních Prus s Polskem. — Snahy o reformy vojenského a finančního zřízení. — Kwartové vojsko. — Vojenské a soudní reformy Štěpána Bathoryho

3. REFORMACE A PROTIREFORMACE V POLSKÝCH ZEMÍCH

140—152

První stopy reformace v Polsku. — Překážky jí kladené králem Zikmundem I. — Vlivy studii v cizině a sekularisace pruského kněžství na její vývoj v Polsku. — Její vzrůst na sklonku vlády Zikmunda I. a zejména za vlády Zikmunda II. Augusta. — Úsilí o polskou národní církev a jeho nezdar. — Snahy polských protestantů o získání náboženské svobody. — Složení polského nekatolického tábora: protestanté, kalvíni, Čeští bratři a ariáni. — Hlavní síla polských nekatolíků. — Příčiny jejich úpadku. — Počátky katolické restaurace. — Její vůdce Stan. Hosius. — Úloha jezuitů při rakatolisaci Polska. — Význam P. Skargy a jiných jezuitských vůdců. — Úloha světského duchovenstva. — Obrácení protestantských vůdců. — Oslabení nekatolické strany.

4. PROBLÉMY ZAHRANIČNÍ POLITIKY

152—167

Hlavní úkoly polské zahraniční politiky v 16. stol. — Otázka pruská. — Revisionistické pokusy pruských velmistřů. — Vliv reformace na dočasné ukončení polsko-pruských sporů. — Smír r. 1525 a sekularisace východních Prus. — Rozšíření dědičného práva v knížecích Prusích r. 1562 až 1563 a spojení Braniborska a východních Prus v jedné ruce. — Reakce v královských čili polských Prusích a soustavné osvobozovací snahy gdnanských oblastí z polské nadvlády. — Otázka středoevropská. — Ustupování polské politiky před Habsburky ve střední Evropě. — Poměr posledních Jagellovců k Habsburkům. — Dohody r. 1515. — Trpné chování polské politiky ve střední Evropě r. 1526. — Spolek polsko-habsburský za vlády Zikmunda II. r. 1549. — Úsilí Habsburků o získání polské koruny v 2. pol. 16. stol. — Rozbroje polsko-habsburské na sklonku 16. stol. — Smír a spolek r. 1613. — Spolupráce proti českému povstání r. 1618—20. — Poměr Polska k jihovýchodní Evropě. — Snaha udržeti mír s Tureckem za Jagellovců. — Nechuť Polska k protiturecké lize. — Zhoršení styků polsko-tureckých v 2. desetiletí 17. stol. — Zánik polských politických vlivů v rumunském Podunají. — Poměr k Moskvě. — Příčina sporů polsko-litevsko-ruských. — Počátky polsko-moskevských zápasů v 16. stol. — Jejich průběh za vlády Štěpána Bathoryho. — Vliv protireformace na polsko-ruské vztahy za vlády Zikmunda III. — Útočný ráz polské politiky vůči Moskvě na přelomu 16. a 17. stol. — Přesouvání převahy na stranu Moskvy

5. KULTURNÍ VÝVOJ V 16. VĚKU

167—186

Polský literární ruch v Polsku před rozšířením reformace. — Latinský ráz polského písemnictví do 40. let 16. stol. a jeho příčiny. — Práce historické. — České vlivy v polské literatuře a jazyce. — Polská literatura za reformace a protireformace. — Protestanté tvůrci v polském národním písemnictví. — Význam Královce v polské náboženské literatuře. — První polské náboženské tisky. — Světské písemnictví: M. Rej, Modrzewski, Orzechowski, Górnicki, Martin Bielski. — Promikání polštiny do veřejného života. — Popolňování školy. — Literární činnost katolického tábora. — J. Kochanowski. — P. Skarga. — Dějeписectví: Kromer, Bielski, Strykowski, Paprocki, Orzelaki, Heidenstein. — Katolické školství. Vysoké školy v Krakově, Vilně a Zamości. — Polská kulturní vlivy ve východní Evropě. — Národnostní povaha polsko-litevského státu. — Pokusy o asimilaci nepolského žilvu. — Promikání polského jazyka na východě. — Úsilí o církevní unii polsko-litevských pravoslavných. — Jeho význam a výsledky.

B) NA CESTĚ K NÁRODNÍMU A STÁTNÍMU ÚPADKU A ROZDĚLENÍ

187—209

1. VZRŮST POLITICKÉHO, SOCIÁLNÍHO A MATERIÁLNÍHO ÚPADKU V 17.—18. STOL.

Pesimistické hlasy zahraničních pozorovatelů o Polsku. — Vzrůst politické anarchie v sněmovním jednání. — Osobnosti jednotlivých panovníků: Vladislava IV., Jana Kazimíra,

Jana Sobieského, Augusta II., Augusta III., Stanislava Poniatovského. — Jejich neschopnost zabránit vnitřnímu úpadku. — Upadání vrstvy měšťanské a selácké. — Pokles vzdělanosti, jalovost literatury, vědy i katolické víry. — Vzrůst náboženské nesnášenlivosti. — Prosbu polských nekatolíků o pomoc u sousedních států. — První zákroky pruského krále Fridricha Viléma a ruského cara Petra I. v jejich prospěch. — Rozkolnická otázka na sněmu r. 1767.

2. NEZDARY V MEZINÁRODNÍ POLITICE

209—224

Úpadek polského mezinárodního významu. — Otázka baltická. — Počátky sporů se Švédskem. — Jejich vývoj za vlády Zikmunda III. v 1. pol. 17. stol. — Ztráta baltického pobřeží r. 1629. — Protišvédské akce Vladislava IV. — Vpády Švédů, sedmihradského knížete Rákóczyho a kozáků na polské území a jejich výsledky. — Nové období polsko-švédských válek poč. 18. stol. a jeho výsledky. — Styky polsko-turecké. — Výsledky dřívější polské pasivity na jihovýchodě. — Ztráty vlivů v Podunají, turecká vláda na Podolí a na polské Ukrajině. — Změny za vlády J. Sobieského. — Získání Podolí a Ukrajiny i jeho cena. — Problém východní. — Ztráty v bojích s Moskvou v 1. pol. 17. stol. — Vzrůst sporů polsko-moskevských a kozácká otázka. — Odboj B. Chmelnyc'kého. — Jeho počáteční povaha, změna hnutí sociálního na hnutí světa pravoslavného a ukrajinského. — Sblížení Chmelnyc'kého s Moskvou a společné jejich útoky proti polsko-litevskému státu. — Přeřazení bojů po smrti B. Chmelnyc'kého. — Dočasná opětná sblížení s Polskem. — Smlouva hadziacká a její význam. — Mír andrušovský z r. 1667 a rozřiznutí Ukrajiny na část moskevskou a polskou. — Změna úlohy Polska a Moskvy ve východní Evropě. — Nadvláda moskevského cara nad Polskem.

3. POKUSY O REFORMY A PÁD

225—247

Hlasý jedinců o nutnosti reformem. — Projevy Konarského. — Sněmovní usnesení z r. 1767 a zmaření reformních plánů. — Barská konference a její povaha. — Prvé dělení polsko-litevského státu a jeho ohlas v mezinárodním světě. — Nový reformní ruch. — Činnost velkého čili čtyřletého sněmu. — Ústava 3. května r. 1791. — Druhé dělení. — Povstání Kościuszkowo a zánik státu

IV.

OBDOBÍ POLITICKÉHO ROZDĚLENÍ (1795—1918)

1. DOBA NAPOLEONSKÝCH VÁLEK

249—259

První změny v záboru ruském, pruském a rakouském po rozdělení Polska. — Reakce polské společnosti na ně. — Činnost emigrace. — Vznik legií. — Naděje v Napoleona a Francii. — Jejich zklamání. — Nechuť Poláků k Napoleonovi a Francii. — Vznik varšavského knížectví r. 1807. — Jeho ústava. — Vznik polského království čili kongresovky r. 1814—5. — Ustanovení vídeňského kongresu ve věcech polských. — Nová ústava kongresovky a činnost varšavské polské vlády. — Současné poměry v záboru pruském a rakouském. — Role a vývoj svobodného města Krakova. — Kulturní vývoj polský na přelomu 18. a 19. stol. — Význam varšavského „Towarzystwa Przyjaciół nauk“. — Vznik vilenské a varšavské university.

2. OBDOBÍ REVOLUCÍ (1830—1, 1848, 1863)

259—278

Rusofilská nálada v starších kruzích ruské kongresovky. — Vznik protiruského směru mezi mladší generací. — Vznik tajných vojenských a studentských protiruských spolků. — Opatření ruské vlády proti nim. — Vzrůst revoluční nálady a propuknutí listopadového povstání r. 1830. — Ráz i nedostatky povstání. — Příčiny nezdaru. — Vývoj v kongresovce po potlačení povstání. — Omezování politických a kulturních práv polských. — Současné poměry v Haliči a Velkopolsku a ve svobodném městě Krakově. — Činnost polských emigrantů. — Rozdělení emigrace na tábor monarchistický a demokratický. — Propaganda demokratického

tábora ve vlasti. — Pokusy o nové povstání v l. 1846—8 a jejich výsledky. — Úpadek polské emigrace po r. 1848. — Vývoj ve Velkopolsku, v Haliči a ruském Polsku po r. 1848. — Přípravy k nové revoluci. — Průběh povstání r. 1863, jeho nedostatky a výsledky.

3. DOBA POSITIVNÍ PRÁCE

278—294

Pozvolné zhoršování polských životních podmínek v ruském Polsku. — Splývání kongresovky s Ruskem a duchovní nivelisace. — Reakce v polské společnosti proti revoluční ideologii. — Nechuť k negativním akcím a úsilí o pozitivní činnost. — Vzrůst tábora smířlivých (ugodovců), jeho vůdcové a činnost. — Situace v Haliči. — Hlasy pro spolupráci s Rakouskem, činnost demokratické opozice, získání autonomie. — Vláda habsburskofilských „stančků“. — Poměry v pruském Polsku, kolísání pruské vlády k Polákům. — Vznik strany „smířlivých“ mezi Velkopolany a její zánik. — Vznik nových politických stran: lidové, všepolské čili národně demokratické a socialistické. — Jejich programy a rozšíření na půdě ruské, haličské a poznaňské. — Třídění v polském prostředí za ruské revoluce r. 1905. — Roztržka mezi stranou národně demokratickou a stranou socialistickou. — Ovoce politiky „smířlivých“ v ruském Polsku poč. 20. stol. — Situace v předvečer světové války.

V.

ÚSILÍ O DOSAŽENÍ NÁRODNÍHO SJEDNOCENÍ I STÁTNÍ SAMOSTATNOSTI A VÝVOJ V L. 1914—1939

295—311

LITERATURA

312—337

REJSTŘÍK JMENNÝ

338—349

DOPLŇKY

350